

Ivana LOVĚTÍNSKÁ, *Jindřichohradecký špitál u sv. Jana Křtitele v raném novověku*, České Budějovice 2014 (bakalářská práce Ústavu archivnictví a pomocných věd historických Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích), 49 s.

Posudek oponenta bakalářské práce

Špitálnictví a jeho postupná institucionalizace během pozdního středověku a raného novověku, kdy do této oblasti vedle církve začaly stále výrazněji zasahovat soukromé subjekty jako městské komunity, měšťané i šlechta, je jedním z témat, která nabízejí mnoho zajímavých námětů ke studiu. Špitálu sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci a jeho raně novověkým osudům se rozhodla věnovat svou bakalářskou práci Ivana Lovětínská.

Po úvodní kapitole (s. 7-8), která seznamuje s badatelským záměrem a s vnitřní strukturou, následuje kompilativně pojatá druhá kapitola (s. 9-10) o vývoji špitálnictví v Evropě od 4. do 13. století, a stejně pojatá třetí kapitola (s. 11-29) věnovaná špitálnictví v Čechách se zvláštním zřetelem na Prahu a s kratším pojednáním o „mimopražských“ špitálech, které působí chaoticky. Není jasné, proč autorka skáče z Karlovarska do říšského Egerlandu, odtud do Olomouce (Morava) a pak zase zpět do jihozápadních (Klatovy) a jižních Čech (České Budějovice, Kamenice nad Lipou), ale její postup navozuje ne právě pěknou představu, že do textu prostě opsala každou informaci o špitálech ze staršího období, kterou v literatuře našla, aniž by se snažila najít mezi těmito zprávami jakoukoli vnitřní souvislost.

Konstatování na s. 16, že církev „*Působila na náboženské cítění a zastráovala věčným zatracením, pokud si ještě za života neusmíří boží spravedlnost tím, že se bude starat o potřebné. Jednou z možností bylo odkázání majetku ve prospěch chudých, tedy špitálu*“ je mírně řečeno zavádějící. Za prvé není jasné řečeno, že od samého počátku své existence byly špitály počítány mezi zádušní ústavy, z čehož plyne i to, proč církev jejich jmění spravovala anebo na ně aspoň dohlížela spolu s patrony, o nichž není v celém textu, stejně jako o patronátním právu, ani jediné slovo. Za druhé autorka zcela opomíjí skutečnost, že slovo „charita“ vzniklo z latinského výrazu „caritas“, který označoval (mimo jiné) již v prvotní církvi jednu ze základních a nejdůležitějších křesťanských ctností i povinností, lásku k bližnímu! Toto pojetí v jeho dalším vývoji popisuje např. J. Le Goff jako tzv. „institucionalizaci chudoby“ či „zbožštění chudoby“ na přelomu 12. a 13. století, kdy vznikají žebravé mnišské řády (a první skutečné špitály) hlásající právě oproštění se od pozemských statků a plné odevzdání se Bohu a bližnímu (u nás byla propagátorkou sv. Anežka Česká nebo bl. Zdislava z Lemberka a jiní). A za třetí, ne všechny odkazy pro chudé musely být nutně určeny pro špitály. Z domácích pramenů z pozdního středověku je známo několik případů (hlavně z měst), kdy byly různé dary, odkazy a nadace ve prospěch chudých sloučeny a byl z nich vytvořen fond, z něhož teprve bylo založeno a nadáno špitální záduší. Příkladem je Pelhřimov (J. Dobiáš, *Dějiny*, I.), kde bylo využito odkazu starého rychtáře Václava a několika dalších darů a na jejich základě byl počátkem 15. století založen městský špitál.

Teprve čtvrtá kapitola (s. 30-44) je pojmenována „*Špitál sv. Jana Křtitele*“, ale nejprve je v ní pojednáno opět na základě literatury o špitálnictví v Jindřichově Hradci před založením zmíněné instituce (s. 30-33). Teprve poté (s. 34-44) se autorka konečně věnuje tématu práce avizovanému v titulu. Pouhých **jedenáct stran z celého textu práce** vychází z vlastních výzkumů archivních pramenů a je věnováno špitálu sv. Jana Křtitele, a to jen v době kolem jeho založení v roce 1564. Žádné větší raněnovověké přesahy zde zaznamenatelné nejsou. Autorka zde nejprve velmi stručně pojednává o vzniku a založení této instituce, pak o majetkovém, finančním a hmotném zajištění chodu, o správě a předpisech, jimiž se řídil život ve špitálu. V textu sice odkazuje na prameny, které v poznámkovém aparátu i cituje, ale nikde neprovedla rozbor ani jejich zhodnocení. Dovídáme se, že Jáchym z Hradce vydal zakládací a nadační listinu a takřka současně i svou instrukci pro špitál, že se tyto dokumenty v jistých

bodech shodují, ale zůstává zatajeno, o čem přesně tyto body pojednávaly a proč se shodovaly. Zhola nic autorka neprozradila o bodech, v nichž se tyto důležité dokumenty od sebe naopak lišily, ačkoliv by to patrně byla informace značné důležitosti. O dalších pramenech se dovídáme, že existují, ale jejich obsah, informační hodnota i význam pro studium chodu a života zkoumané instituce opět zůstávají utajeny. Jde tedy vlastně jen o velmi ubohé torzo pokusu o zkoumání v titulu uvedeného špitálu.

Závěr (s. 45-46) je založen na nepodložených konstatováních, která z předchozího textu práce vyplývají pouze zdánlivě. Autorka konstatuje, že původní záměr zúžila na „*přiblížení fungování špitálu podle nadačních listin a instrukce vydaných jeho zakladatelem Jáchymem z Hradce*“, ale přitom důkladný rozbor těchto listinných pramenů (ještě lépe jejich edice v příloze!) v práci chybí. Uvádí, že ji zaujala „*propracovanost*“ těchto dokumentů, protože „*Jáchym myslel na chod celého špitálu*.“ Že mohl mít nějaké vzory, a ve skutečnosti je tento vzdělaný a zcestovalý muž s velkou dávkou pravděpodobnosti i měl (!), o čemž svědčí autorkou uvedený fakt, že se v péči o špitál měla s vrchností angažovat i městská obec (stav typický v severní Itálii a v Rakousku), a že to mohly být vzory domácí, ale i zahraniční, je možnost, nad kterou se ani nezamyslela, natož aby ji řešila např. pokusem o srovnání textů jindřichohradeckých dokumentů s jinými dochovanými prameny obdobného určení a obsahu, byť ne ze zcela stejné doby.

Konstatování o povinných modlitbách špitálníků za donátory a dobrodince až od roku 1547 jsou zpochybnitelná. Již ze 14. století jsou z našeho prostředí (LE pražského arcibiskupství) známy zmínky o tom, že chudým a zaopatřeným byla tato povinnost ukládána. Měli to ostatně dělat i špitálníci z Kamenice nad Lipou, čili ze špitálu, o němž sama autorka píše na s. 29. Např. v diplomové práci úspěšně obhájené v loňském roce na tomto ústavu se k podobným „dobročinným“ odkazům v knihách opisů nadačních listin z Českých Budějovic z 15. století vyjadřovala Martina Schönbecková.

Dále je v závěru uvedeno, že se autorka „*snažila postihnout vývoj špitálů z různých částí českých zemí pro možné srovnání s jindřichohradeckými charitativními institucemi, které byly zakládány a vyvíjely se ve stejné době*.“ Přitom se v celé práci o žádné srovnání nepokusila ani zdánlivě. Náзор, že „*Jindřichův Hradec vycházel a inspiroval se nově vznikajícími institucemi*“ je sice zajímavý, ale čím jiným by se měl inspirovat, když jeho vnitřní vývoj, ekonomická výkonnost, lidnatost a veškeré sociální potřeby prostě jednoho dne dospěly do bodu, kdy další fungování sociální záchranné sítě bylo ve městě jeho velikosti nadále neudržitelné bez podobné instituce?

Nakonec několik drobností. Špitály nebyly primárně nemocnicemi, ale útulky pro poutníky a teprve později zaopatřovacími ústavu pro chudé, staré a nemohoucí. Pokud vím, „české země“ se píšou s malým „č“. „Postřihač“ má asi označovat řemeslo, které se správně jmenovalo „postřihovač“ (Slovník jazyka českého). Bylo by dobré vysvětlit, co je míněno pojmem „sukno chudých“.

Co konstatovat na závěr? Přestože jde o práci bakalářskou a tedy začátečnickou, musím konstatovat, že ve srovnání s výkony jiných studentů jde o práci nehotovou a uspěchanou, což je bohužel zřetelně vidět takřka na každé její stránce. Ačkoliv tedy zadání práce autorka svým způsobem naplnila, rozhodně nejde o excelentní výkon. Práci tedy doporučuji k obhajobě, ale navrhuji její hodnocení nanejvýše stupněm **d o b ř e**.

Pelhřimov, 29. května 2014

Mgr. Lenka Martínková, Ph.D.